

ВІДГУК ОПОНЕНТА

- доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України
Терецького Владислава Івановича на дисертацію Терехової
Олександри Юріївни «Окружні адміністративні суди в системі суб'єктів
адміністративного права», поданої до разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 55.051.041 у Сумському державному університеті, на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Про актуальність теми дисертаційного дослідження Терехової О.Ю. свідчить, по-перше, те, що сучасний процес розвитку України нерозривно пов'язаний із низкою реформ, однією із яких є судова реформа. Зокрема, передбачені судовою реформою заходи стосуються всієї судової системи держави, в тому числі адміністративних судів, першою інстанцією яких є окружні адміністративні суди, що саме розглядаються дисертанткою в межах її дослідження. По-друге, хоча відправлення окружними адміністративними судами правосуддя загалом відповідає європейським стандартам і забезпечує реалізацію принципу верховенства права, захист прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, судовий контроль за законністю дій та рішень органів публічної влади, їх посадових та службових осіб, у їх діяльності мають місце певні проблеми обумовлені їх участю у правовідносинах як суб'єкта адміністративного права. Зважаючи на викладене, наукові дослідження присвячені вивченню адміністративно-правового статусу окружних адміністративних судів і пошуку напрямів його удосконалення, є необхідними в сучасних умовах як судової реформи загалом, так і діяльності окружних адміністративних судів зокрема.

Закономірним з огляду на актуальність теми є зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами. Так, дослідження

Терехової О.Ю. виконане відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р. та з урахуванням пріоритетних напрямків Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 р., Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11.06.2021 р., та у межах науково-дослідної теми Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової систем України» (№ 018U001317).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є достатнім, що підтверджується використанням широкого переліку літературних джерел та емпіричних даних. Дисертанткою опрацьовано 307 спеціальних і загальних джерел, у яких відображено різні аспекти обраної тематики дослідження.

У вступі належним чином розкрито актуальність теми дисертації, встановлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет, методологічну основу дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертаційного дослідження, наведено дані про їх апробацію та наукові публікації.

Розділ 1 «Теоретико-правова характеристика окружних адміністративних судів як суб'єктів адміністративного права» містить три підрозділи, у яких розкрито історико-правові аспекти становлення та розвитку окружних адміністративних судів на території України, з'ясовано місце окружних адміністративних судів у системі судоустрою України та системі суб'єктів адміністративного права, охарактеризовано правове регулювання

окружних адміністративних судів та місце адміністративно-правового регулювання у ньому. Так дисертантка, виокремлює чотири періоди становлення та розвитку окружних адміністративних судів на території України; робить висновок, що місце окружних адміністративних судів у системі судоустрою України визначається відповідністю організації і діяльності зазначених судових органів принципам територіальності, спеціалізації та інстанційності, а також тим, що окружні адміністративні суди є важливою частиною механізму державного захисту прав і свобод людини та громадянина. Водночас окружні адміністративні суди не лише здійснюють правосуддя у публічно-правових спорах, але й вступають в різні за метою та завданнями адміністративно-правові відносини, що дозволяє віднести їх до суб'єктів адміністративного права; класифікує джерела адміністративно-правового регулювання діяльності окружних адміністративних судів.

Розділ 2 «Специфіка адміністративно-правового статусу окружних адміністративних судів» містить три підрозділи в яких визначено поняття та елементи адміністративно-правового статусу окружних адміністративних судів, охарактеризовано компетенцію окружних адміністративних судів як суб'єктів адміністративного права, виокремлено адміністративно-правові відносини в діяльності окружних адміністративних судів.

Розділ 3 «Напрямки удосконалення діяльності окружних адміністративних судів як суб'єктів адміністративного права» містить три підрозділи, в яких узагальнено зарубіжний досвід організації та діяльності адміністративних судів та визначено можливості його використання в Україні, виділено юридичні гарантії діяльності окружних адміністративних судів як суб'єктів адміністративного права, розкрито особливості оцінювання діяльності окружних адміністративних судів як суб'єктів адміністративного права.

Загалом аналіз змісту розділів дисертації, висновків до них та загальних висновків дозволяє стверджувати, що сформульовані дисертанткою мета і завдання дисертаційного дослідження досягнуті.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів.

Ознайомлення зі змістом дисертації здобувачки та її науковими публікаціями дозволяє визнати, що мету дослідження досягнуто. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною.

Новизна дисертації виявляється як у самому підході до досліджуваних проблем, так і у запропонованому способі розв'язання конкретних питань теми.

Про *достовірність* наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації свідчить використання дисертанткою здобутків вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували окремі аспекти обраної нею теми дослідження.

Безумовно, основним здобутком є те, що авторка однією із перших у вітчизняній юридичній науці адміністративного права здійснила комплексне правове дослідження особливостей окружних адміністративних судів в системі суб'єктів адміністративного права та обґрунтувала пропозиції щодо удосконалення їх адміністративно-правового статусу. Тому необхідно звернути увагу на окремі аспекти дисертаційного дослідження, які відображають його *наукову новизну*.

Позитивно відзначимо те, що автор розпочинає дослідження окружних адміністративних судів в системі суб'єктів адміністративного права із розкриття історико-правових аспектів становлення та розвитку окружних адміністративних судів на території України (стор. 36–38).

Вдалим для подальшого вивчення окружних адміністративних судів в системі суб'єктів адміністративного права є з'ясування дисертанткою місця окружних адміністративних судів в системі судоустрою України та системі суб'єктів адміністративного права (стор. 50–51).

У дисертації виокремлено особливості адміністративно-правового регулювання та класифіковано його джерела як за місцем актів в ієрархії національного законодавства: закони, підзаконні акти, акти органів

суддівського самоврядування та внутрішньо-оперативні акти, так і за напрямками адміністративної діяльності окружних адміністративних судів: а) організаційно-управлінські питання: створення та ліквідація окружних адміністративних судів; регламентування повноважень суддів, які займають адміністративні посади; б) кадрові питання; в) особистий прийом громадян; г) доступ до публічної інформації; г) здійснення контролю за законністю діяльності співробітників суду і забезпечення їх безпеки (стор. 71).

Внеском дисертантки в розвиток вітчизняної юриспруденції, можна вважати запропоноване нею поняття «адміністративно-правового статусу окружних адміністративних судів», під яким вона пропонує розуміти похідне та невід'ємне від основного правового статусу як органу судової влади, правове становище окружного адміністративного суду в адміністративно-правових відносинах, що визначається сукупністю нормативно визначених, взаємопов'язаних та гарантованих державою елементів: метою, завданнями, функціями компетенцією, організаційною та внутрішньою структурою, юридичними гарантіями, юридичною відповідальністю окружного адміністративного суду, обумовлює межі його поведінки та взаємозв'язок з іншими учасниками таких відносин (стор. 87).

У дисертації під компетенцією окружних адміністративних судів, як невід'ємним елементом їх правового статусу, запропоновано розуміти визначений законом перелік прав та обов'язків останніх безпосередня реалізація яких забезпечує вирішення низки питань у сфері публічного управління віднесених до їх відання. Зважаючи на функції, покладені на окружні адміністративні суди, авторкою виділено: 1) основну компетенцію, яка включає права й обов'язки безпосередньо суддів щодо вирішення публічно-правового спору та здійснення судового контролю; 2) допоміжну компетенцію, що передбачає права й обов'язки голови суду, керівника/апарату суду тощо щодо організаційного, кадрового, фінансового забезпечення діяльності суду (стор. 100).

Визначено, що адміністративно-правові відносини в діяльності окружного адміністративного суду є відносинами публічно-правового характеру, що виникають між судом, посадовими особами суду, його структурними підрозділами та іншими суб'єктами, серед яких ті, що належать до судової систем держави та перебувають поза її межами з метою вирішення питань організаційного забезпечення діяльності суду. Особливо варто відзначити виокремленні авторкою ознаки адміністративно-правових відносин у діяльності окружних адміністративних судів та їх класифікацію за сферою виникнення, змістом, характером взаємозв'язків між суб'єктами та залежно від змісту владних повноважень суб'єктів (стор. 126–127).

Зважаючи на тему роботи позитивно варто оцінити узагальнення досвіду організації та діяльності адміністративних судів у Франції, Німеччині, Італії, Великій Британії, Нідерландах, Фінляндії, Швейцарії, Австралії, Мексиці, США та визначення можливостей його використання в Україні (стор. 131–149). Необхідно наголосити, що дисертантка узагальнюючи зарубіжний досвід досить критично підходить до можливості його запровадження в Україні, зокрема обґрунтовує можливість розширення повноважень адміністративних судів в Україні в частині надання ними консультацій органами державної влади щодо актів, які вони розробляють (стор. 137–139). Вказане свідчить не лише про комплексне вивчення дисертанткою обраної теми дослідження, а й про її вміння адаптувати зарубіжний досвід до сучасного стану розвитку України як правової та демократичної держави.

У дисертації досить вдало приділено увагу юридичним гарантіями діяльності окружних адміністративних судів як суб'єктів адміністративного права (стор. 149–164). Зокрема, дисертанткою визначено, що юридичними гарантіями діяльності окружних адміністративних судів як суб'єктів адміністративного права є встановлені та забезпечені державою, за допомогою норм права, юридичні засоби, що визначають умови та порядок реалізації окружним адміністративним судом наданого йому адміністративно-правового

статусу у відносинах з іншими суб'єктами з метою створення умов для відправлення адміністративного судочинства, а також всебічну охорону та захист адміністративно-правового статусу таких судів. Крім того, запропоновано юридичними гарантіями діяльності окружних адміністративних судів як суб'єктів адміністративного права вважати: 1) належне організаційне, фінансове, матеріальне, інформаційне забезпечення їх діяльності; 2) створення умов для розвитку інформаційних технологій у їх діяльності; 3) впорядкування на законодавчому рівні взаємозв'язків між судом та іншими суб'єктами; 4) врегулювання процедури обрання суддів на адміністративні посади, звільнення з них і притягнення їх до відповідальності; 5) запровадження єдиного механізму оцінювання роботи суду без втручання у сферу управління правосуддям (стор. 163–164).

Дисертанткою також акцентовано увагу на оцінюванні діяльності окружних адміністративних судів як суб'єктів адміністративного права. Зокрема, розкрито особливості таких двох процедур визначення ефективності виконання судом своїх завдань і функцій відповідно до національного законодавства, як: оцінювання роботи суду, яке має базовий та комплексний рівні оцінювання, показники яких визначені Рішенням Ради суддів України; аналіз діяльності суду, показники для проведення якого закріплено Наказом Державної судової адміністрації України (стор. 164–174). Наголошено на недоліках вказаних процедур та зроблено висновок про доцільність доповнення Закону України «Про судоустрій та статус суддів» нормою такого змісту: «з метою виявлення реальних потреб та забезпечення належних умов роботи суду щорічно проводиться її оцінювання, а для покращення стану розгляду судових справ і раціонального використання бюджетних коштів щоквартально здійснюється аналіз діяльності суду», оскільки про жодну із цих процедур у згаданому нормативно-правовому акті не йдеться (стор. 174).

Окрім наведених положень в роботі також сформульовано низку інших авторських висновків та пропозицій, які безумовно заслуговують на увагу.

Достовірність та обґрунтованість результатів дисертаційної роботи забезпечені використанням загальних і спеціальних методів наукового пізнання: історико-правового, порівняльно-правового, логіко-семантичного, формально-юридичного, системно-структурного. Обґрунтованість отриманих авторкою наукових результатів базується на послідовному викладенні нею матеріалу, єдністю всіх структурних елементів роботи.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Положення та висновки рецензованої дисертації можуть бути використані для подальшого вивчення місця окружних адміністративних судів в системі суб'єктів адміністративного права, удосконалення практичної діяльності окружних адміністративних судів як суб'єктів адміністративного права, під час підготовки монографій, методичних рекомендацій, навчальних посібників та проведення занять із навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи».

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні наукові положення і висновки дисертації Терехової О.Ю. повно висвітлено у 10-ти наукових працях, що наведені в анотації та які були зараховані за темою дисертації, з яких 6 наукових статей, зокрема 1 в науковому періодичному виданні зарубіжної держави, та 4 тезах повідомлень на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 224 сторінок. Перелік використаних джерел містить 307 найменувань.

Структура дисертації побудована логічно і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань. Дисертація оформлена

відповідно до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Анотація дисертації відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом її основного змісту, в якій представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачем роботу.

Оцінка мови і стилю дисертацію. Дисертацію написано державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю.

Порушення академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи теоретико-правову, наукову, практичну значимість дисертації Терехової Олександри Юріївни, її актуальність, наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для подальшого розвитку й удосконалення діяльності окружних адміністративних судів необхідно наголосити, що окремі положення дисертації є дискусійними та такими, що потребують додаткових пояснень під час публічного захисту. Це сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці отриманих автором наукових результатів.

1. У підрозділі 1.1 дисертації (стор. 36–38) виокремлено 4 періоди становлення та розвитку окружних адміністративних судів на території українських земель та в незалежній Україні. Саме 4-й період (з 24 серпня 1991 року до сьогодні) охоплює становлення адміністративних судів за часів незалежності України. Водночас указано, що остаточне закріплення статусу адміністративних судів відбулося лише з прийняттям Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 07.10.2010 р., тоді як 02.06.2016 р. було прийнято новий Закон України «Про судоустрій та статус суддів», але про нього мова не йдеться. Відповідно потребує свого пояснення питання чим обґрунтовано такий підхід авторки.

2. На стор. 87 дисертації зазначено, що правове становище окружного адміністративного суду в адміністративно-правових відносинах визначається

сукупністю елементів, одним із яких є юридична відповідальність окружного адміністративного суду. Однак зміст дисертації свідчить, що дисертанткою не було розкрито особливостей юридичної відповідальності окружних адміністративних судів. Отже, така позиція здобувачки потребує додаткового обґрунтування.

3. У висновках до підрозділу 2.2 дисертації виділено два види компетенції окружних адміністративних судів: основна, яка включає права й обов'язки безпосередньо суддів щодо вирішення публічно-правового спору та здійснення судового контролю, та допоміжна, що передбачає права й обов'язки голови суду, керівника/апарату суду тощо щодо організаційного, кадрового, фінансового забезпечення діяльності суду. Водночас робота значно виграла б якби авторка відобразила такий поділ у визначенні поняття «компетенція окружних адміністративних судів» (йдеться про стор. 100).

4. У дисертаційному дослідженні під час характеристики адміністративних правовідносин у діяльності окружних адміністративних судів (підрозділ 2.3), авторці доцільно було б зупинитися на проблемі їх розмежування з іншими правовідносинам (конституційними, фінансовими, трудовими, міжнародними).

5. Дисертантка на стор. 163–164 дисертації серед юридичних гарантій діяльності окружних адміністративних судів як суб'єктів адміністративного права виділяє впорядкування на законодавчому рівні взаємозв'язків між судом та іншими суб'єктами. З огляду на зазначене потребує відповіді питання у чому саме має проявлятися таке впорядкування.

Водночас наведені зауваження і побажання мають здебільшого характер побажань щодо подальшого покращення наукової роботи або є дискусійними та такими, що не знижують достатньо високого рівня і позитивної характеристики дисертаційного дослідження Терехової Олександрі Юріївни.

Загальний висновок.

1. Дисертація Терехової О.Ю. на тему «Окружні адміністративні суди в системі суб'єктів адміністративного права» є завершеною науковою роботою,

виконаною особисто дисертантом у вигляді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису. Дисертаційне дослідження містить науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок автора в юридичну науку.

2. За своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом вирішення поставлених питань, теоретичним та практичним підґрунтям та обґрунтованістю одержаних результатів дисертація Терехової Олександри Юріївни на тему «Окружні адміністративні суди в системі суб'єктів адміністративного права» повністю відповідає вимогам пунктів 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, а її автор – Терехова Олександра Юріївна – заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

ОПОНЕНТ –
професор кафедри цивільного
права і процесу
Західноукраїнського
національного університету,
доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України

В.І. Теремецький

Підпис *В.І. ТЕРЕМЕЦЬКОГО*

Завіряю: *АННА ГЕНІК* (п.)
 НАЧАЛЬНИК
 ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ